

De hedendaagse mens wordt niet meer bedreigd door wilde dieren, aardbevingen en overstromingen, maar door elementaire krachten in zijn eigen geest. Die geest is de kolossale kracht die alle andere op aarde werkzame krachten veruit in de schaduw stelt. In het tijdperk van de Verlichting zijn de goden, verwijderd uit de natuur en de door de mens gevormde instellingen, maar men heeft geen oog gehad voor de god van de angst die huist in de ziel van de mens.

Ons intellect heeft een enorme prestatie geleverd, maar intussen is ons geestelijk thuis in verval geraakt.... Ten slotte doorwoelen we de wijsheid van alle tijden en alle volkeren, en ontdekken we dat al het dierbaarste en kostbaarste allang in de mooiste taal gezegd is. Als begerige kinderen strekken we onze handen hiernaar uit en denken dat wanneer we dat grijpen, we het ook bezitten. Maar wat we bezitten, heeft geen waarde meer, en onze handen worden moe van het grijpen, want de rijkdom ligt overal, zover ons oog reikt. Al dit bezit verandert in water, en meer dan één tovenaarsleerling is in deze zelf opgeroepen wateren uiteindelijk verdronken, tenzij hij eerder op het reddende waandenkbeeld kwam dat de ene wijsheid goed, en de andere slecht is.

Carl Gustav Jung.

© Niets uit deze uitgave mag worden openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopy, microfilm of op welke andere manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Alle personages, toestanden, gebeurtenissen en instellingen in deze roman zijn louter denkbeeldig. Elke gelijkenis met de werkelijkheid berust bijgevolg op het toeval.

DE FEITEN

In de schriftelijke overlevering is Sittard een laatkomer. De nabije omgeving kent nogal wat plaatsen die op veel oudere vermeldingen kunnen bogen. Tudderem komt al voor in het Itinerarium Antonini uit circa 270. Susteren verschijnt in 714, Aldeneik en Gangelt rond 830, Echt in 950, Elsloo in 1002 en Buchten in 1031. Sittard daarentegen duikt pas op rond het midden van de twaalfde eeuw. Bruchsitert en Hagensitert in 1144 en Siter in 1157. Uitzonderlijk laat is dit eerste verschijnen evenwel niet te noemen. Plaatsen als Roermond (ca. 1150), Geleen (1175), Maaseik (1139) en Urmond (1153) worden eveneens pas in diezelfde periode voor het eerst vermeld.

A.M.P.P. Janssen & P.B.N. van Luyn / Sittard, uit bronnen geput. Eerste band. Stichting Historie Sittard, 1993.

Woonhuis van Reinoud Jessen, Everstraat 4.

Vroeger lag ten westen van Geleen en Sittard het Graetbos. Nadat dit was vergaan sprak men van Graetheide. Het Graetbos werd in 1250 als *Graite*, in 1271 als *Grate* en 1272 als *Graden* aangeduid. Een 14^e eeuwse document spreekt over de rechten en plichten van het bos als 'Het Bescheyt van den Graet'. Afgeleid van het

Nederlandse woord *graat* dat de kam van een gebergte, heuvelkam of waterscheiding aanduidt.

Oorspronkelijk vormde de Graetheide een uitgestrekt bosgebied, dat - zo verhaalt een plaatselijk kroniekschrijver - rond 1642 nog tot de Voorstad van Sittard reikte.

Het Graetbos besloeg ten tijde van Swentibold nagenoeg het hele Graetheideplateau.

Het was een oerwoud, een bos genaamd 'de Graet'.

Het Graetbos was toen 6666 bunder, ca. 8600 hectare groot (uitgaande van 1 bunder is 1,3 hectare).

In ieder geval heeft dit gebied in zijn oorsprong nooit Graetheide geheten, daar het deze benaming pas kreeg sedert de roekeloze beweiding en houtkap in de 16^e en 17^e eeuw. Rond de 17^e eeuw is het gehele bos met uitzondering van het meest noordelijke deel, de Vreebos van de heren van Born, nagenoeg verdwenen en heide geworden. Waar toen de grenzen der kerspelen als vanzelf vervaagden en het vee vrij spel had in het hele gebied. Samen met de bos-, heide-, moeras- en landcomplexen ten noorden van de Romeinse weg Sittard-Limbricht-Grasbroek-Born-Bittinum (Buchten)-Obbicht-Grevenbicht, is 'de Graet' van oorsprong wellicht een eenheid van onverdeeld grondgebied of koningsgoed: het Markwoud. De erdoorheen lopende

weg, getrokken langs de rand van het Limburgse lössgebied, vormde als het ware een natuurlijke scheiding. Hier kwamen Sittard, Limbricht, Born, Buchten, Papenhoven tot ontwikkeling. Deze weg is lange tijd de enige doorgangsweg geweest dwars door het Markwoud langs de noordelijke rand van het Limburgse lössgebied met zijn vele bronnen en beekjes: de Lintbeek, de Lont en de Slont, het Kattedroekerbeekje en de Getel, de Honsbeek, de Venkebeek, de Kingbeek, Sluisbeek, Roode beek en Geleenbeek.

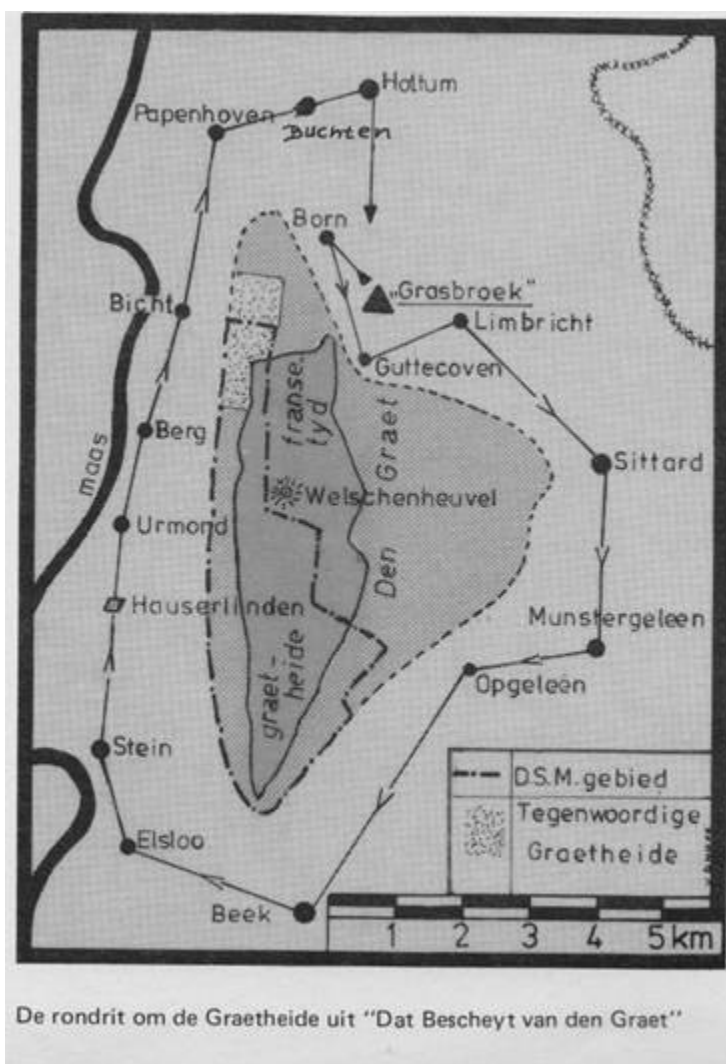
M.J.H.A. Schrijnemakers / Codex Nederlandse-Limburgse Toponiemen. Stichting Cultuur-Historische Uitgaven Geleen, SCHUG, Geleen (2014).

J. Lebens et. al. / Born, een koninklijk domein met een boeiend verleden. Eigen beheer (1978).

Koning Zwentibold, ook wel Sanderbout genoemd, is de onechte zoon van koning Arnulf van het Oostfrankische rijk. Hij versloeg de Noormannen in 891. Om de adel in toom te houden en de orde te herstellen benoemde hij in 895 zijn bastaardzoon Zwentibold tot koning van Lotharingen. In 900 sneuvelde hij ergens in de buurt van de Maas en hij is volgens de overlevering te Susteren begraven. Zijn naam is onlosmakelijk verbonden met het verhaal van de schenking van de Graetheide, het voormalige Graetbos, aan de bewoners van verschillende dorpen. De ellende waarin de bewoners

van de streek rondom Born waren geraakt had diepe indruk op de Koning gemaakt. Enkele jaren voor de zijn komst hadden de Noormannen deze streken geplunderd en moordend afgestroopt en nog in 891 hadden zij de vader van Zwentibold bij Valkenburg bloedig verslagen. Zwentibold wilde nu iets van de ellende van zijn onderdanen goed maken en schonk hun de Graet. Alleen de bewoners van de dorpjes waar de ruiter van de koning doorheen reed tijdens de maaltijd van de koning, kwamen in aanmerking voor de schenking van de koning.

Hieronder de legende:

Te Born leefde op het kasteel te Grasbroek een koning, namelijk Sanderbout van Lotharingen, die veel oorlogen voerde. Op een zekere nacht droomde hij, dat God hem beval, aan de mensen, die hij door zijn oorlogen in grote nood had

gebracht, een gift te geven, die hun enigszins het doorstane leed zou verzachten. Hij vertelde zijn droom 's morgens aan zijn vrouw en die raadde hem aan, het woud, de Graat geheten, met heide en weiden en zesduizend zeshonderd zes en zestig bunders groot, te geven aan de bewoners van die streek. Die hadden bijzonder veel geleden.

Nog dezelfde dag vernam het hof van de ingeving Gods en het voornemen van de koning, en allen spoorden de koning aan zijn voornemen gestand te doen.

Na de Hoogmis beval Sanderbout een man op een paard te stijgen en weg te rijden, wanneer de heren voor de maaltijd water namen. Sanderbout had de ruiter gezegd, dat er zoveel dorpen als hij binnen het noenmaal zou omrijden, aan de gift deel zouden hebben. De ruiter reed nu over Born, Guttecoven, Limbricht, Sittard, Munstergeleen, Geleen, Beek, Elsloo naar Stein, Van Stein kwam hij aan de Hauzerlinden. Daar wisselde hij zijn paard voor een ander wit paard en reed nu over Urmond, Berg, Grevenbicht, Papenhoven, Buchten en zo naar Holtum. Daar stond een oud wijf aan een slagboom. Hij verzocht haar deze te openen, maar zij weigerde dit. Hij reed nu om Holtum heen en bereikte Born nog juist, toen Sanderbout en zijn gasten water na de maaltijd namen.

Hij vertelde de koning nu wat er gebeurd was te Holtum. Nu besliste Sanderbout, omdat het wijf te Holtum deze man niet heeft willen doorlaten, zal Holtum ten eeuwige dage van deze gift uitgesloten blijven. Zo geschiedde.

In de vroege middeleeuwen, toen Swentibold zijn schenking deed en ook nog lang daarna, was het in cultuur gebrachte land, dat de woonkernen als een gordel omsloot, van vrij beperkte omvang. Het daarbuiten gelegen gebied, veelal jachtterrein van de landsheer, was onontgonnen en bedekt met een ongerepte begroeiing van loofhout.

Rond de twaalfde eeuw werd het gebied zo intensief gebruikt dat het bos zich slecht herstelde; het werd deels een heidegebied. Dit kwam door houtkap voor woningen en door intensieve beweiding met schapen. In 1536 vergaderde de adviesraad over dit probleem en besloot het gebied op te delen. Bewoners van elk dorp mochten alleen hun deel van Graetheide gebruiken. De grenzen werden met greppels (landweren) aangegeven. Het had weinig resultaat; op een vergadering in 1609 werd het probleem weer besproken.

De heer van Born was degene die de gebruikers van de Graet aan de bepalingen van het gebruik diende te houden. Hierin werd hij bijgestaan door een adviserende